

هر کسی که در خانه شما حضور دارد باید بداند هنگام وقوع زلزله چه اقدامی انجام دهد حتی اگر شما موقع وقوع حادثه آنجا نباشید.

گزارش «شهروند» درباره تداوم تولید و مصرف لجام گسیخته پلاستیک در ایران

«نه به پلاستیک» قانون ندارد

علی پور، مدیر کل محیط زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران: در حالی که اکنون فرهنگ سازی و آموزش درباره کاهش مصرف کیسه های پلاستیکی در ایران در جریان است اما محیط زیست برای نجات از این بحران به قوانین بازدارنده احتیاج دارد، به فضایی که افراد را مجبور به پیوستن به این اجماع جهانی کند

مهدتاب جودکی | در زمانه‌ای که تفاهمی جهانی برای کاهش تولید و مصرف کیسه‌های پلاستیکی به راه افتاده، این گوشه از دنیا، در ایران، نه هیچ کیسه‌ای بازیافت می‌شود و نه قانونی برای مدیریت این مشکل محیط‌زیستی وجود دارد. آمارهای تولید و مصرف پلاستیک در سرزمین ما هولناک است: سالانه حدود ۱۸۵ هزار و روزانه ۵۰۰ تن پلاستیک در ایران تولید می‌شود و بعضی منابع هم مصرف پلاستیک در ایران را روزانه بیش از سه هزار تن و سالانه حدود یک میلیون تن عنوان کرده‌اند. سهم دنیا از تولید پلاستیک سالانه بیش از ۱۰۰ میلیون تن است و ایران بین ۱۰ کشور پرمصرف در این زمینه، جای گرفته است. مادر ایران هر سال بیش از ۵۷۰ هزار تن زباله پلاستیکی، تولید و در طبیعت‌رهای کنیم که تجزیه‌اش بین ۲۰۰ تا ۴۰۰ سال طول می‌کشد؛ درست شبیه تصویر آخرازل زمانی.

با این همه مقابله بزرگ با کیسه‌های پلاستیکی در ایران تنها به یک مناسبت ختم می‌شود؛ روز بدون پلاستیک. این مقابله هم بیشتر با هدف فرهنگ‌سازی انجام می‌شود چندان راه به جایی نمی‌برد؛ شهرداری‌ها با شعاری مثل «این بار بگو کیسه پلاستیکی نمی‌خواهم» یا با تقبل بخشی از هزینه فروش کیسه‌های پارچه‌ای، این مناسبت را به پایان می‌برند و در نهایت کار فرهنگی را تا یک هفته طول می‌دهند. علاوه بر این، ادارات انگشت‌شماری هم استفاده از بطری‌های آب معدنی را متوقف کرده‌اند یا دست کم اعلام کرده‌اند که متوقف خواهند کرد. در این شرایط تنها می‌توانیم به کار همیشه تشکل‌های محیط‌زیستی امیدوار باشیم؛ اطلاع‌رسانی درباره ضررهای کیسه پلاستیکی و تلاش برای همه‌گیر شدن استفاده از کیسه پارچه‌ای؛ اما قانون بازدارنده و حمایت اقتصادی؟ هیچ.

مقابله با پلاستیک، بدون ماده قانونی

«نه به کیسه‌های پلاستیکی» یک جریان جهانی است و از سه سال پیش به حرکتی جدی در دنیا تبدیل شده است. ایران هم از هفت سال پیش با همکاری ستاد محیط‌زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران، سازمان میادین میوه و ترهبار، شرکت خدماتی کالای شهروند روزی را در تقویم برای آن مشخص کرده است. امسال هم مثل سال‌های پیش دستورالعمل اجرایی روز بدون کیسه پلاستیکی با شعار «کمی کمتر کیسه پلاستیکی مصرف کنیم» به شهرداری‌های مناطق ۲۲ گانه تهران ابلاغ شد تا طبق آن، کانون‌های محیط‌زیست و سمن‌ها برای عرضه محصولات جایگزین کیسه‌های پلاستیکی یک مکان مشخص در ناوای‌ها، میادین تره‌بار و فروشگاه‌های شهروند داشته باشند و علاوه بر این کارهایی مثل برنامه‌های آموزشی و فرهنگی خلاقانه درباره مزایای استفاده از ظروف یکبار مصرف گیاهی و کیسه‌های پلاستیکی تجزیه‌پذیروارا به راهکارهای کاهش مصرف کیسه‌های پلاستیکی، کارگاه‌های آموزشی، آموزش چهره به چهره، آموزش دوخت کیسه‌های پارچه‌ای و اجرای برنامه‌های نمایشی در مکان‌های عمومی با استفاده از ظرفیت‌های موجود اجرا کنند.

با وجود این برنامه‌ها اما جای قانون خالی است. یک سال پیش از این مهرداد لاهوتی، رئیس فراکسیون مدیریت شهری و روستایی مجلس بر ضرورت تدوین ماده واحده‌ای برای منع استفاده از کیسه پلاستیکی از سوی محیط‌زیست تأکید کرده بود اما هنوز هیچ زمره‌م‌ای درباره این ماده قانونی در مجلس نیست. عبدالکریم حسینی‌زاده، نایب رئیس دوم فراکسیون محیط‌زیست در مجلس به «شهروند» می‌گوید: «صادقانه بگویم اصلا در باره این که قانونی به کاهش تولید و مصرف کیسه‌های پلاستیکی ربط داشته باشد، اطلاعی ندارم. در قانون هوای پاک و قانون‌های محیط‌زیستی هم به این موضوع برنخورده‌ام. درباره این که دولت بیاورد و در ادارات ممنوعیت‌هایی اعلام کند، هم تابه‌حال حرفی شنیده‌ام. در مجلس هم به‌مواردی با این مضمون برنخورده‌ام.»

همین حالا کسی بخواهد تولید کند، باید هزینه چند برابری بپردازد و اگر کسی از کیسه کاغذی یا قابل بازیافت استفاده کند، لازم نیست پولی بدهد.» اینها در حالی است که اکنون در کشورهای اتحادیه اروپا، آفریقا و آمریکا قوانینی برای ایجاد محدودیت در حوزه تولید و مصرف پلاستیک وضع شده است که تولیدکننده و مصرف‌کننده را مشمول جریمه می‌کند. ۱۷۰ کشور جهان در اواخر سال ۹۷ در ناپروبی متعهد شدند تا سال ۲۰۲۰ میلادی مصرف پلاستیک را به‌طور چشمگیری کاهش دهند و به همین دلیل هم بود که کشورهای جهان قطعنامه‌ای غیرضروری در مورد یکبارمصرف‌هایی مثل کیسه‌های پلاستیکی صادر کردند. سال پیش پارلمان اروپا با تصویب ممنوعیت استفاده از ظروف یکبار مصرف پلاستیکی اعلام کرد که اتحادیه اروپا از سال ۲۰۲۱ فروش ظروف یکبار مصرف را ممنوع اعلام می‌کند. سال پیش شیلی هم به‌عنوان نخستین کشور آمریکای جنوبی استفاده از کیسه‌های پلاستیکی را به‌طور قانونی ممنوع کرد. یک سال پیش از این کنیا با وجود از دست دادن ۸۰ هزار فرصت شغلی، قانون منع استفاده از کیسه‌های پلاستیکی را وضع و اعلام کرد که استفاده از کیسه‌های پلاستیکی، فروش، تولید و حمل این کیسه‌ها تا ۴۰ هزار دلار جریمه مالی یا حکم حبس تا چهار سال را به همراه خواهد داشت. در تانزانیا هم این قانون مصوب شد که از این پس تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان کیسه‌های پلاستیکی به پرداخت جریمه نقدی یا حتی حبس محکوم می‌شوند. علی پور، مدیر کل محیط‌زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران هم معتقد است در حالی که اکنون فرهنگ‌سازی و آموزش درباره کاهش مصرف کیسه‌های پلاستیکی در ایران در جریان است، اما محیط‌زیست برای نجات از این بحران به قوانین بازدارنده احتیاج دارد، به فضایی که افراد را مجبور به پیوستن به این اجماع جهانی کند. او درباره اقدامات شهرداری تهران می‌گوید: «ما برای فرهنگ‌سازی از سال ۹۱ روزی به نام «بدون پلاستیک» در مجموعه شهرداری به راه‌انداخته‌ایم تا در نقاطی که در اختیار داریم، کارهایی با این هدف انجام دهیم. همکاری با تشکل‌ها و کانون‌های محیط‌زیستی را شروع کرده‌ایم. اعضای آنها در قالب کانون‌هایی تولید کیسه‌های پارچه‌ای چندبار مصرف را انجام می‌دهند. برایشان فضایی فراهم کرده‌ایم که بتوانند کیسه‌ها را عرضه کنند و شهرداری هم بتواند بخشی از هزینه این کیسه‌ها را بپردازد، تا شهروندان به استفاده از کیسه‌های پارچه‌ای تشویق شوند. این برنامه را مدت‌هاست

روشن است؛ برای مقابله با پلاستیک در ایران هنوز برنامه منسجمی تدوین نشده است. پیش از این مسعود تجربی، معاون محیط‌زیست انسانی سازمان حفاظت محیط‌زیست در این باره گفته بود: «فعالدر ایران اجماعی شکل نگرفته تا قوانین تغییر کند. ما در دو مرحله برای انجام مقدمات شکل‌گیری قوانین محدودکننده مصرف پلاستیک در ایران اقدام کردیم اما این ایده به دلیل اختلاف‌نظرهایی که در میان مسئولان وجود دارد، به تصمیم‌گیری منتج نشد. در حال حاضر در حوزه سیاست‌گذاری فرهنگی، قانونی و قیمت‌گذاری برای کاهش مصرف پلاستیک، برنامه منسجمی وجود ندارد.»

شهرداری به تنهایی موفق نمی‌شود

در نبود قانون، راهکار درست برای جلوگیری از این که مسأله پلاستیک در ایران به یک بحران تبدیل شود، چیست؟ صدرالدین علی پور، مدیر کل محیط‌زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران به «شهروند» در این باره می‌گوید: «در تمام دنیا نه فقط این مشکل بلکه هر مشکل محیط‌زیستی در صورتی قابل حل است که با یک مکانیزم اقتصادی و پشتوانه قانونی بسیار محکمی همراه باشد. به‌طور کلی در حوزه محیط‌زیست، به‌طور مثال صنایع آینده‌یاصنایعی که موادی با چرخه بازیافت بالا تولید می‌کنند، باید با یک قانون مشخص و مکانیزم مالی، تنبیه یا تشویق شوند. معضل کیسه‌های پلاستیکی هم با این رویکرد در دنیا حل شد؛ در چه اول قوانین بازدارنده‌ای تصویب شده و در چه دوم اعمال و کنترل قانون به درستی انجام شده. برای همین است که

مقابله بزرگ با کیسه‌های پلاستیکی در ایران تنها به یک مناسبت ختم می‌شود؛ روز بدون پلاستیک. این مقابله هم بیشتر با هدف فرهنگ‌سازی انجام می‌شود و چندان راه به جایی نمی‌برد

سرپرست وزارت آموزش و پرورش می‌گوید که ۲۰ هزار معلم پذیرفته شده از طریق آزمون استخدامی سال‌های گذشته که براساس ماده ۲۸ اساسنامه دانشگاه فرهنگیان جذب شده‌اند، پس از گذراندن دوره یک‌ساله صلاحیت حرفه‌ای معلمی از مهرماه وارد مدارس می‌شوند. جواد حسینی در این باره گفت: «بیش از ۵۰۰۰ نیروی خدماتی خواهیم داشت و از طریق استمرار خدمت نیروهای در آستانه بازنشستگی نیز بخشی از کمبود نیروها را تأمین می‌کنیم. ۲۵ هزار نفر نیز اسامی از طریق کنکور سراسری پذیرفته و وارد دانشگاه فرهنگیان می‌شوند. تمام توان خود را در این راستا به کار گرفته‌ایم.»

پذیرش ۲۵ هزار دانشجو معلم از مهر امسال

در دستور کار داریم، اما آن‌چه در این هفته انجام می‌دهیم، بیشتر جنبه فرهنگ‌سازی و آموزشی دارد، با امکاناتی که در دست داریم، کارهایی نظیر این انجام می‌دهیم، اما شهرداری به تنهایی نمی‌تواند کاری از پیش ببرد. در نهایت این طرح‌ها زمانی موفقیت‌آمیز است که ابزار قانونی وجود داشته باشد.»

از نگاه مدیر کل محیط‌زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران راهکار این است که برای ممنوعیت استفاده و تولید کیسه‌های پلاستیکی زمانی تعیین و سازمان محیط‌زیست به‌عنوان متولی اصلی وارد این مسأله شود و طرح‌هایی بدهد. این زمان، فرصتی است برای صنایع تا به دنبال تولید مواد جایگزین و قابل بازیافت باشند. در کنار اینها فرهنگ‌سازی برای استفاده از کیسه‌های پارچه‌ای و بازیافت‌پذیر جایگزین باید ادامه داشته باشد و مکانیسمی برای فرورونده‌ها تعریف شود تا به‌طور مثال با افزایش هزینه کیسه‌ها، کمکی به کاهش مصرف این مواد داشته باشند؛ موادی که بی‌رویه تولید می‌شود، به طبیعت وارد می‌شود، بعد از دفن هم جذب نمی‌شود و در نهایت برای خاک و آب و اکوسیستم‌های مختلف و همه جانداران مضر است.

در فروشگاه‌ها چه خبر است؟

با وجود ابلاغیه‌ها و برنامه‌های اعلام‌شده از سوی شهرداری تهران، کارکنان یکی از فروشگاه‌های شهروند در غرب تهران، درست در روز بدون پلاستیک به «شهروند» می‌گویند هنوز برنامه‌ای به آنها داده نشده است. آنها حتی خبر ندارند که ۲۱ تیر چه روزی است. یکی‌شان سری به ناراضی‌تکی تکان می‌دهد و می‌گوید: «دست کم در سال گذشته این شعار که کمتر پلاستیک مصرف کنیم، زیر فیش‌های خرید درج می‌شد، امسال هیچ خبری نیست. آن قدر که اصلا خبر نداشته‌ایم چه روزی است.» دیگری بی‌حرفش را می‌گیرد: «هر چه کیسه روی صندوق خرید بگذاریم، مردم بیشتر مصرف می‌کنند. مصرف چنان بالاست که حسابش از دستمان درمی‌رود. اصلا نمی‌دانیم که در روز چه تعداد کیسه پلاستیکی در این فروشگاه مصرف می‌شود.» کیسه‌های پارچه‌ای به سیاق همه فروشگاه‌های دیگر شهرداری جلوی صندوق آویزان شده، اما کسی خریدار آنها نیست: «یک مدلشان ۵ هزار تومان است و مدل دیگر ۱۰ هزار تومان. در همین روز بدون کیسه هم حتی یک دانه از کیسه‌های پارچه‌ای به فروش نرفت. برای هیچ‌کس این موضوع مهم نیست، حتی بعضی کیسه‌های اضافی برمی‌دارند، چون رایگان است و به خیالشان ضرری برای کسی ندارد.» مدیر کل محیط‌زیست و توسعه پایدار شهرداری تهران می‌گوید ممکن است برنامه‌ها در بعضی مراکز پس و پیش اجرا شود، چون کار دست تشکل‌هاست و هدف رونق کسب و کارهای سبز و در عین حال کمک به محیط‌زیست: «برنامه‌های فرهنگی درباره کیسه‌های پلاستیکی در طول یک هفته ادامه دارد، اما در نهایت اینها کارهای مقطعی است. مکانیزم استفاده از کیسه‌های پلاستیکی و چرخه آن نباید اختیاری باشد. قانونی بازدارنده باید شهروندان و مشاغل را وادار کند که استفاده و تولید را کاهش دهند. هم‌زمان با کار فرهنگی، به ابزار قانونی نیاز داریم، در غیر این صورت چیزی عوض نخواهد شد.»

هفت‌سال بعد از راه یافتن کیسه پلاستیکی به تقویم، هنوز چیزی عوض نشده، پلاستیک از آن در فروشگاه‌ها رایگان است و این راه را برای کاهش مصرف بسته است. مشتری‌ها در فروشگاه‌های اقلام خوراکی با چندین کیسه از این مراکز بیرون می‌آیند. آمارهای شهرداری تهران نشان می‌دهد هر شهروند تهرانی روزانه سه کیسه پلاستیکی را به چرخه طبیعت وارد می‌کند. توسعه صنایع پتروشیمی و نفتی و همین‌طور الکوهای مصرف‌فرهنگ‌محیط‌زیستی هم باعث پلاستیکی‌راست کرده؛ کیسه‌هایی که تولیدشان چند دقیقه طول می‌کشد و تجزیه‌شان چند قرن.

رسانه ملی حامی «سرزمین ما» بماند

در بین حامیان محیط‌زیست سرزمین جایگاه ویژه‌ای دارد و روزنه‌ی امید برای شنیده شدن مشکلات زیست‌بوم ایران از درجه رسانه ملی است. هر چند به دلایل مختلف جایگاه رسانه در سال‌های اخیر افت داشته است و رسانه‌های دیگر، از جمله فضای مجازی وارد عرصه رقابت با این رسانه شده‌اند اما تلویزیون ملی همچنان در بین بخش‌های زیادی از افراد جامعه اثرگذار است. اگر رسانه ملی به مشکلات محیط‌زیست ایران نپردازد، اگر این رسانه صدای دشت‌ها، رودخانه‌ها، جنگل‌ها، حیات‌وحش، هوا و خاک این سرزمین نباشد، از چه رسانه‌ای می‌توان چنین انتظاری داشت؟ اگر کوشندگان محیط‌زیست در رسانه ملی از مشکلات و نگرانی‌های خود نگویند باید به کدام رسانه و تریبون شکایت خود را عرضه کنند؟ چه چیزی مهمتر از آب، خاک، هوا و سلامت شهروندان این سرزمین وجود دارد که در بین ۱۰ هزار ساعت کنداکتور برنامه‌های سیما جایی برای آن وجود ندارد؟

یادداشت

دلسوزان وطن با پیش‌بگذارند و کاری نکنند.» آمارها نشان می‌دهد بیره نیست که مرد با تجربه محیط‌زیست ایران شرایط فعلی را با وضع جنگ مقایسه می‌کند و از دلسوزان وطن برای کمک به پایداری کشور دعوت می‌کند. این روزها حال ناخوش محیط‌زیست وطن با گرفتاری‌های اقتصادی و مشکلات سیاسی ایجادشده توسط دشمنان ایران همراه شده است. مشکلاتی که شاید سبب شود محیط‌زیست حتی کمتر از آن‌چه که باید، مورد توجه قرار گیرد. در چنین وضعیتی شنیده می‌شود برنامه «سرزمین ما» به‌عنوان اندک صدای زیست‌بوم ایران در رسانه ملی در کنداکتور فصل جدید شبکه یک سیما جایی ندارد. برنامه‌ای که در بدترین روز و ساعت پخش می‌شود اما

سهر سلیمی

فعال محیط‌زیست

رتبه دوم در فرسایش خاک، رتبه سوم در نابودی تنوع زیستی، رتبه ششم در نابودی جنگل‌ها، رتبه سوم در قاچاق حیات‌وحش، رتبه دوم در بیابان‌زایی، شوربختانه اینها بخشی از رتبه‌های جهانی کشور عزیزمان در نابودی زیست‌بوم است. چندسال پیش بیژن فرهنگ دره‌شوری، پیشکسوت خوشنام محیط‌زیست ایران در جواب پرسشی در خصوص راه علاج مشکلات محیط‌زیست ایران پاسخی به این مضمون داده بود: «تنهارا این است که به وضع محیط‌زیست ایران همچون جنگ نگاه شود. در جنگ توانستیم بر مشکلات و دشمن غلبه کنیم اما شرطش این است که همه